

Tutkimuspäällikkö
ARI HYYTINEN
Elinkeinoelämän tutkimuslaitos (ETLA),
Etlatieto Oy

Professori
PEKKA ILMAKUNNAS
Helsingin kauppakorkeakoulu

Yrittäjyyttä harkitsevien profiili¹

Niiden joukosta, jotka vakavasti ajattelevat yrittäjyyttä ansiotyön vaihtoehtona, tulevat uusien yritysten perustajat. Siksi paitsi toteutuneen, myös potentiaalisen yrittäjyyden tutkiminen on tärkeää. Työolotutkimus ja Nuorisobarometri sisältävät kysymyksiä yrittäjyysaikomuksista. Näiden aineistojen avulla voidaan sekä arvioida, kuinka usein työssä olevat ja nuoret harkitsevat yrittäjyyttä että tarkastella yrittäjyyttä harkitsevien profiilia.

Mitä tutkimus sanoo?

Suomessa on aiemmin tutkittu sitä, mitkä tekijät selittävät todennäköisyyttä olla yrittäjänä eikä ansiotyössä. Lisäksi on tutkittu todennäköisyyttä siirtyä ansiotyöstä tai työttömyydestä yrittäjyyteen sekä todennäköisyyttä säilyä yrittäjänä². Kotimainen tutkimus on osa laajempaa kansainvälistä yrittäjyyden tutkimusperinnettä kansantaloustieteessä (ks. esimerkiksi Parker, 2004).

Uusitalon (2001) tutkimuksessa mm. persoonallisuuspiirteet ja vanhempien yrittäjätausta korreloivat vahvasti yrittäjyyden kanssa. Yrittäjäksi siirtyvien tarkastelu puolestaan paljastaa, että työttömyyskokemukset lisäävät yrittäjäksi siirtymisen todennäköisyyttä. Johanssonin (2000a) tu-

loket osoittavat, että henkilökohtainen varallisuuden määrä korreloi positiivisesti yrittäjäksi ryhtymisen todennäköisyyden kanssa. Sekä Uusitalon tutkimus että Ekelundin, Johanssonin, Järvelinin ja Lichtermannin (2004) uusi tutkimus osoittavat, että yksilöt, jotka erilaisten psykologisten mittareiden mukaan ovat riskiä kaihtavia, eivät päädy yrittäjiksi.

Johanssonin (2000b) tutkimus puolestaan keskittyy siihen, kuinka odotettu tuloero suhteessa palkkatyöhön vaikuttaa yrittäjäksi ryhtymispäätökseen. Hän osoittaa, että tämä odotettu tuloero (suhteessa palkkatyöhön) lisää todennäköisyyttä, että yksilö ryhtyy yrittäjäksi. Poutvaara ja Tuomala (2003) vertailevat yrittäjien ja palkansaajien

tuloja. Heidän aineistossaan yrittäjillä on keskimäärin pienemmät tulot kuin palkansaajilla, ja myös niiden varianssi on suurempi.

Yrittäjäksi ryhtymisen aikomus tutkimuksen kohteena

Otamme aiheeseen hieman erilaisen näkökulman tarkastelemalla sitä, millaisia aikoja ryhtyä yrittäjäksi työssä olevilla ihmisillä ja toisaalta nuorilla on. Tällöin kyse on ns. potentiaalisesta tai latentista yrittäjyydestä. Potentiaalisen yrittäjyyden tarkastelu on tärkeää, koska yrittäjyyttä aktiivisesti ja vakavasti harkitsevat on se joukko, josta todennäköisimmin syntyy uusia yrittäjiä.

Uusia yrityksiä perustetaan monista syistä ja päätös ryhtyä yrittäjäksi on monille yksi tärkeimmistä taitekohdista työuralla. Uutta yritystä ei siis perusteta sattumalta, vaan harkitusti hyötyjä ja haittoja puntaroiden. Useimmilla uusilla yrittäjillä tuntuukin olevan selkeästi tiedossa se, miksi he ovat yrittäjäksi päätyneet. Usein päätavoite ei ole vaurastuminen, vaan yrittäjäksi ryhdytään, jotta voi olla "olla oman itsensä pomo" tai "toteuttaa itseään". Toisaalta moni yrittäjyyttä uravaihtoehtona harkitseva luopuu aikeestaan jo ennen kuin ensimmäistäkään varsinaista askelta kohti yrittäjyyttä on otettu.

Potentiaalista yrittäjyyttä on tutkittu jonkin verran taloustieteessä ja myös psykologisessa kirjallisuudessa. Blanchflower, Oswald ja Stutzer (2001) tarkastelevat "piiloyrittäjyyttä" eri maissa. He havaitsivat, että yrittäjyyttä harkitsevia on paljon, joskin tässä luvussa on myös paljon vaihtelua maiden välillä. Heidän tutkimuksensa osoittaa, että yrittäjyyttä harkitsevien määrä vähenee iän myötä, mutta todennäköisyys todella ryhtyä yrittäjäksi kasvaa ihmisen ikääntyessä. Myös Krueger, Reilly ja Carsrud (2000) tutkivat yrittäjyysaikeita. Heidän mukaansa yrittäjyysaikeet heijastelevat järjestelmällistä etsintäprosessia, jonka aikana yrittäjyyttä harkitsevat etsivät yritysideoita ja punnitsevat yrittäjäksi ryhtymisen etuja ja haittoja.

Yrittäjyyttä harkitsevien profiileja on tutkittu suomalaisilla aineistoilla varsin vähän. Olemme aiemmin analysoineet palkansaajien halua siirtyä yrittäjäksi ja verranneet tätä palkansaajien haluun vaihtaa työpaikkaa (Hyytinen ja Ilmakunnas, 2004). Keskeisin tuloksemme on, että nämä kaksi "etsintäprosessia" ovat varsin erilaisia ja että halua siirtyä yrittäjäksi on vaikeampi selittää havaittavilla palkansaajakohtaisilla tekijöillä kuin halua vaihtaa työpaikkaa. Rouvinen ja Väänänen (2004) tutkivat nuorten halua ryhtyä yrittäjäksi. Tutki-

Nuorten joukossa yrittäjäksi haluavat ovat muita iäkkäämpiä ja heillä on usein lähipiirissään yrittäjiä

muksessa havaitaan, että luonteenpiirteillä on voimakas vaikutus yrittäjähaluihin, että nuorten joukossa yrittäjäksi haluavat ovat muita iäkkäämpiä ja että heillä on usein lähipiirissään yrittäjiä. Yrittäjäksi aikovat ovat useammin miehiä kuin naisia. Nämä tulokset ovat sopusoinnussa aikaisemman kirjallisuuden kanssa.

Edellä mainitussa tutkimuksessamme käytämme Työolotutkimus -aineistoa, kun taas Rouvisen ja Väänänen tutkimus perustuu Nuorisobarometri -kyselyn hyödyntämiseen. Nämä aineistot sisältävät kysymyksiä yrittäjyysaikeuksista. Kuvailimme seuraavaksi niiden avulla, kuinka usein työssä olevat ja nuoret harkitsevat yrittäjyyttä. Tarkastelemme myös yrittäjyyttä harkitsevien profiilia.

Yrittäjäksi aikovat Työolotutkimuksen valossa

Tilastokeskus tekee epäsäännöllisin väliajoin Työolotutkimuksia, joissa työhön liittyvien vaarojen ja haittojen lisäksi tiedustellaan erilaisia muita henkilöiden työmarkkinakäyttäytymiseen ja asenteisiin liittyviä seikkoja (Lehto ja Sutela, 1998, 2004). Perusjoukkoon kuuluvat työssä olevat 16-64 -vuotiaat henkilöt. Viimeisimmät Työolotutkimukset ovat vuosilta 1997, jolloin haastattelussa oli vajaa 3000 henkeä ja vuodelta 2003, jolloin haastateltuja oli 4100.

Kyselyissä on ollut mukana yksi yrittäjyyteen liittyvä kysymys. Haastatelluilta on kysytty "oletteko ajatellut, että voisitte siirtyä yrittäjäksi tai itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi?". Vastausvaihtoehtoina ovat "ei ole ajatellut", "ajatellut joskus" ja "ajatellut usein". Vuoden 1997 kyselyssä vastaukset jakautuivat seuraavasti: 63 % vastaajista ei ollut harkinnut yrittäjäksi ryhtymistä tai ei osannut sanoa, 29 % oli ajatellut asiaa joskus ja 8 % usein. Vuoden 2003 haastattelussa vastaavat luvut olivat 60 %, 28 % ja 12 %.

Koska yrittäjyysaikeusten tarkka määrittely on hankalaa, tässä keskitytään tutkimaan henkilöitä, jotka ovat usein ajatelleet yrittäjäksi ryhtymistä. Termejä "yrittäjyysaikeukset" tai "yrittä-

yyden harkitseminen" käytetään kuvaamaan nimenomaan tätä ryhmää.

Naisten kiinnostus kohoaa

Kuviossa 1 on tarkasteltu vastauksia sukupuolen, iän, koulutuksen ja asuinalueen mukaan. Kun vuonna 1997 6 % naisista ja 10 % miehistä oli usein ajatellut yrittäjyyttä, vuonna 2003 naisten kohdalla luku on selvästi kasvanut 14 %:iin ja ohittanut vastaavan miesten osuuden, joka oli pysynyt suunnilleen samalla tasolla kuin aiemmin. Naisten lisääntynyt kiinnostus selittääkin sen, miksi yrittäjyyttä ajattelevien osuus on noussut.

Ikäryhmittäisessä tarkastelussa ryhmäjako nuorempien osalta on sama kuin jäljempänä Nuorisobarometrin vastauksia käsiteltäessä. Vanhempien ikäluokkien osalta jako on kymmenen vuoden välein, paitsi viimeisessä ryhmässä, johon kuuluvat 50-64-vuotiaat. Yrittäjyyskiinnostus nousee aluksi iän myötä. Suurin kiinnostus yrittäjyyteen on 25-30 ja 31-40 -vuotiailla, minkä jälkeen kiinnostus jälleen hieman laskee.

Koulutus vaikuttaa positiivisesti

Koulutuksen mukaan tarkasteltuna kiinnostus on alinta peruskoulutetuilla ja suurinta ylemmän korkeasteen koulutuksen suorittaneilla. Koulutusaloittain kiinnostuksessa yrittäjyyttä kohtaan on jonkin verran eroja (ei esitetty kuvassa). Suurin kiinnostus yrittäjyyteen on kaupallisen, oikeustieteellisen tai yhteiskuntatieteellisen koulutuksen suorittaneilla ja teknillisen tai luonnontieteellisen koulutuksen omaavilla. Kiinnostus on alhaisem-

paa humanistisen, kasvatustieteellisen tai hoitoalan koulutuksen omaavilla.

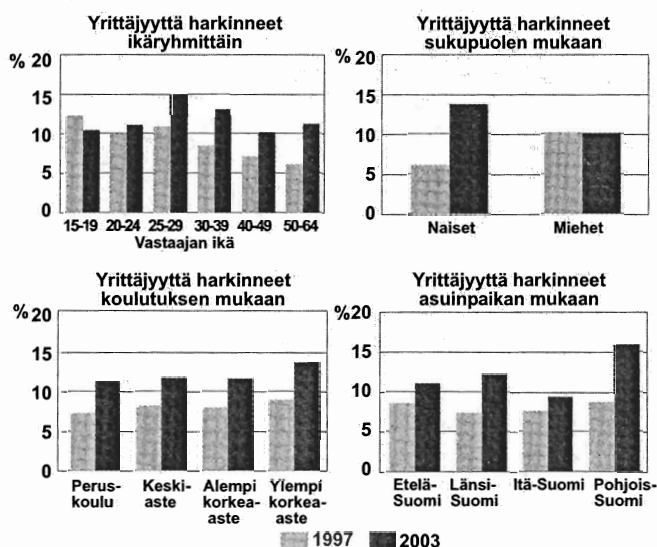
Alueittain erot olivat suhteellisen pieniä vuoden 1997 kyselyssä. Tällöin Etelä- ja Pohjois-Suomessa yrittäjyyden harkitseminen oli jonkin verran yleisempää kuin muualla. Vuonna 2003 Pohjois-Suomessa yrittäjyyden ajatteleminen vaihtoehtona on tullut selvästi yleisemmäksi ja toisella sijalla on nyt Länsi-Suomi.

Työkokemuksella on vaikutusta

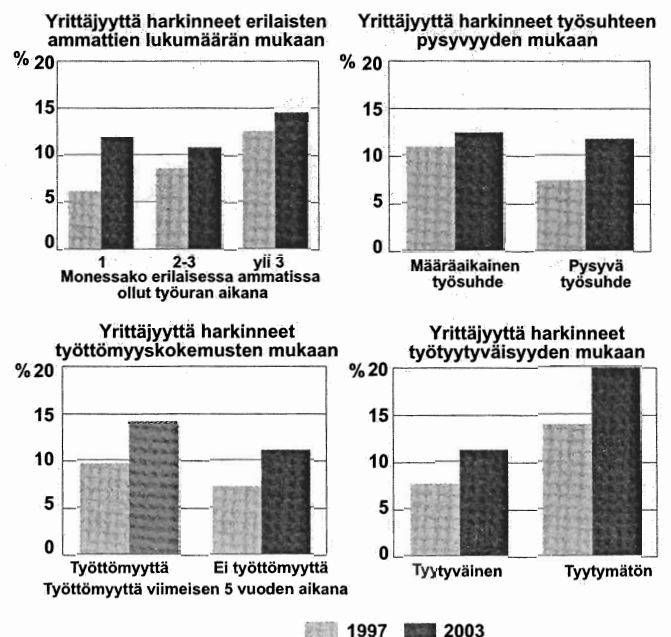
Kuviossa 2 yrittäjyysaikomukset esitetään työsuhteen pysyvyyden, työkokemuksen, työttömyyskokemusten ja työtyytyväisyyden mukaan. Kiinnostus yrittäjyyteen näyttäisi liittyvän myös siihen, millaista työkokemusta henkilöillä on. Ne, jotka ovat työrallaan toimineet useammassa erilaisessa ammatissa, osoittavat enemmän kiinnostusta yrittäjyyteen. Tämä tukee ajatusta, että yrittäjyydessä tarvitaan monipuolisia taitoja, joita käytännössä hankitaan toimimalla eri ammattissa. Erityisen paljon yrittäjäksi ryhtymistä ajattelevat ne, jotka jo nyt toimivat sivutoimisesti yrittäjinä tai maanviljelijöinä (ei esitetty kuvassa).

Määräaikaisessa työsuhteessa olevilla kiinnostus ryhtyä yrittäjäksi on suurempaa kuin pysyvässä työsuhteessa olevilla. Tosin vuonna 2003 erot ryhmien välillä ovat aiempaa pienemmät. Ne työntekijät, joilla on ollut työttömyyskokemuksia viimeisen viiden vuoden aikana, ovat kiinnostuneempia yrittäjyydestä kuin ne jotka eivät ole olleet työttöminä. Näyttäisi siltä, että yrittäjyys nähdään ainakin jossain määrin keinona korjata epä-

Kuvio 1

Kuvio 2

tydyttäväksi koettua työmarkkina-asemaa.

Työsuhteen pidentyessä yrittäjyysajatukset vähenyvät. Niillä, jotka usein ajattelivat yrittäjyyttä, nykyisen työsuhteen pituus oli vuonna 1997 keskimäärin 7,1 vuotta ja vuonna 2003 8,7 vuotta. Niillä, jotka ajattelevat yrittäjäksi ryhtymistä vain joskus tai ei lainkaan, vastaavat työsuhteen keskipituuudet olivat 9,8 ja 10,2 vuotta.

Tytytmättömyys työoloihin lisää aikomusta ryhtyä yrittäjäksi

Lopuksi on tarkasteltu työtyytyväisyyden roolia. Työolotutkimuksessa kysytään tyytyväisyyttä nykyiseen työhön asteikolla 1: erittäin tyytyväinen, 2: melko tyytyväinen, 3: melko tyytymätön, 4: erittäin tyytymätön. Kun ryhmiin 3 ja 4 kuuluvat luetaan tyytymättömiin, nähdään, että kiinnostus yrittäjäksi ryhtymiseen on selvästi suurempaa tyytymättömien joukossa. Tämä löydös sopii yhteen sen kanssa, että yrittäjyys nähdään keinona päästä "toteuttamaan itseään". Tutkimusten mukaan yrittäjien tulot ovat keskimäärin sen verran alhaiset, että yrittäjäksi ryhtymistä on vaikea useissa tapauksissa perustella pelkästään tuloilla. Ilmeisesti mahdollisuus itse vaikuttaa työoloihin kannustaa yrittäjyyteen.

Yrittäjäksi aikovat Nuorisobarometrin mukaan

Nuorisobarometri 2004 on Valtion nuorisosiain neuvottelukunnan ja Nuorisotutkimusverkoston teettämä kyselytutkimus, jossa selvitetään nuorten arvoja ja asenteita. Valtion nuorisosiain neuvottelukunta on tehnyt kyselyn vuosittain jo kymmenen vuoden ajan. Viimeisimmän tehdyn kyselyn perusjoukkona ovat 15-29 vuotiaat suomenkieliset nuoret koko maassa. Yhteensä tutkimusta varten haastateltiin puhelimitse 1820 nuorta joulukuussa 2003 (ks. tarkemmin Myllyniemi 2004).

Nuorten potentiaalista yrittäjyyttä voidaan tarkastella Nuorisotutkimusaineiston valossa määrittelemällä yrittäjyyttä harkitsevaksi ne, jotka ovat täysin tai melko samaa mieltä väittämän "Suunnitelen vakavissani yrityksen perustamista lähiaikoina" kanssa. Tällaisia nuoria aineistossa on 11 %.

Halu yrittäjäksi kohoaa iän myötä

Kuviossa 3 nuorten yrittäjyysaikomus on ehdollistettu iän, sukupuolen, asuinpaikan ja koulutustason mukaan. Yrittäjäksi aikovien määrä kasvaa iän myötä, mikä kuvastanee sitä, että yrittäjyyspäätös ei ole ajankohtainen kovin nuorille. Nuoret miehet harkitsevat yrittäjyyttä nuoria naisia useammin, ja tämä ero on melko suuri. Länsi-

Suomessa yrittäjäksi aikovia nuoria näyttäisi olevan muuta maata vähemmän. Yliopistotutkinnon suorittaneet ja sitä suorittamassa olevat nuoret harkitsevat yrittäjyyttä sekä ammattikorkeakoulun käyneitä (tai sitä käymässä olevia) että muun ammatillisen tutkinnon suorittaneita (tai sitä suorittamassa olevia) harvemmin.

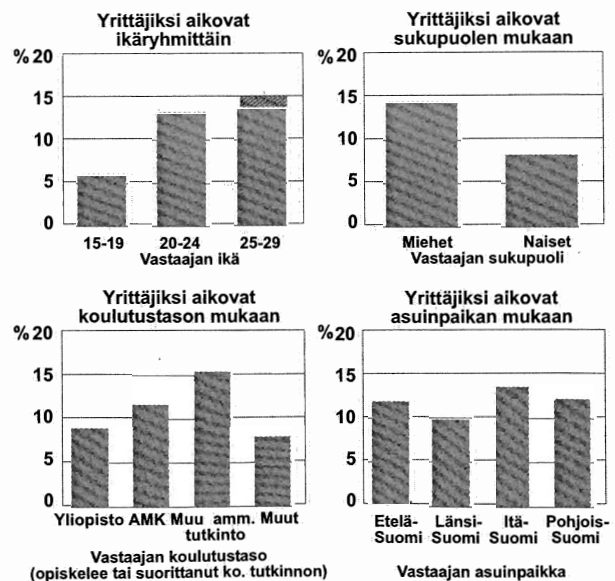
Nuoret yrittäjät ammattiinsa hyvin tyytyväisiä

Monissa kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että yrittäjäksi ryhtyneet ovat usein tyytyväisempiä kuin palkansaajat työhönsä. Kuviossa 4 verrataan nuorten yrittäjien ja palkkatyössä olevien nuorten käsityksiä siitä, miten he kokevat nykyisen asemansa. Kysymykseen "Oletko toiveammatissasi tai kouluttautumassa siihen?" vastasi lähes 90 % yrittäjistä myönteisesti, kun vastaava luku palkansaajien kohdalla on hieman vajaat 50 %.

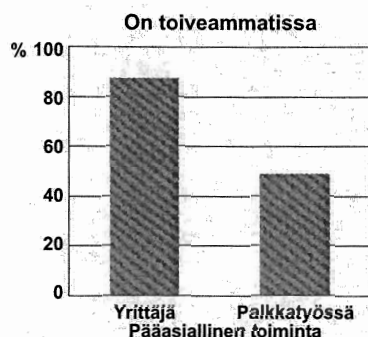
Runsa kymmenesosa palkansaajista ja nuorista harkitsee yrittäjäksi ryhtymistä

Koska yrittäjäksi ei ryhdytä sattumalta tai mieli-johteesta, on luontevaa ajatella, että uusien yritysten perustajat tulevat niiden joukosta, jotka vakavasti ajattelevat tai harkitsevat yrittäjyyttä nykyisessä toimeensa tai työmarkkina-asemassaan. Siksi paitsi toteutuneen, myös potentiaalisen yrittäjyyden tutkiminen on tärkeää. Työolotutkimus ja Nuorisobarometri sisältävät kysymyksiä yrittä-

Kuvio 3

Kuvio 4

jjyysaikomuksista. Tässä kirjoituksessa on näiden aineistojen avulla arvioitu, kuinka usein työssä olevat ja nuoret harkitsevat yrittäjyyttä sekä tarkasteltu lyhyesti yrittäjyyttä harkitsevien profiilia.

Vuosina 1997 ja 2003 tehtyjen Työolotutkimuksien mukaan niiden palkansaajien, jotka ajattelevat usein yrittäjyyttä, määrä on kasvanut. Vuoden 2003 kyselyn mukaan heitä on noin 12 % palkansaajista. Luku on kasvanut nähtävästi erityisesti siksi, että yrittäjyyttä harkitsevien naisten määrä on kasvanut. Vuoden 2003 lopulla tehdyn nuorisobarometrin mukaan 11 % nuorista harkitsee vakavasti yrityksen perustamista lähiaikoina.

Itsensä toteuttamisen mahdollisuus houkuttaa ja palkitsee

Mielenkiintoista on, että yrittäjäksi ryhtymiseen näyttäisi vaikuttavan odotettavien tulojen tai vaurastumistavoitteen ohella muut tekijät: Työolotutkimuksen mukaan yrittäjyyttä ajattelevat usein nimenomaan ne, jotka eivät ole tyytyväisiä nykyiseen työhönsä. Nuorisobarometri puolestaan paljastaa, että ainakin yrittäjäksi jo päätyneet nuoret näyttäisivät olevan tyytyväisiä nykyiseen asemaansa: Peräti 90 % heistä kokee olevansa toiveammatissaan.

Yksinkertainen kuvaileva tarkastelumme antaa viitteitä siitä, että potentiaalisten yrittäjien profiili on joiltakin osin samankaltainen kuin todellisten yrittäjien profiili tutkimusten mukaan, mutta mielenkiintoisia eroja on. Siten yrittäjyysaikomusten seuraaminen täydentää kuvaa yrittäjyyden kehityssuunnista ja auttaa ymmärtämään yrittäjäksi valikoitumista.

Viitaukset

¹ Tämä kirjoitus perustuu osin kirjoittajien aikaisempaan tutkimukseen Hyytinen ja Ilmakunnas (2004)

² Ks. Johansson, 2000a ja 2000b, Uusitalo, 2001, Kangashaju ja Pekkala, 2002, Ritsilä ja Tervo, 2002, Poutvaara ja Tuomala, 2003, Ekelund, Johansson, Järvelin ja Lichtermann, 2004

Kirjallisuus

- Blanchflower, David G., Oswald, Andrew, ja Stutzer, Alois, 2001, Latent entrepreneurship across nations, *European Economic Review*, Vol. 45, s. 680-691
- Ekelund, Jesper, Johansson, Edvard, Järvelin, Marjo-Riitta, ja Lichtermann, Dirk, 2004, Self-employment and risk aversion - evidence from psychological test data, *Labour Economics*, forthcoming.
- Hyytinen, Ari ja Ilmakunnas, Pekka, *Entrepreneurial aspirations*, ETLA, Keskustelualoitteita No. 890, 2004
- Johansson, Edvard, 2000a, Self-employment and liquidity constraints: Evidence from Finland, *Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 102, s. 123-134
- Johansson, Edvard, 2000b, Self-employment and predicted earnings differential - evidence from Finland, *Finnish Economic Papers*, Vol. 13, s. 29-39
- Kangasharju, Aki ja Pekkala, Sari, 2002, The role of education in self-employment success in Finland, *Growth and Change*, Vol. 33, s. 216-237
- Krueger, Norris F. Jr., Reilly, Michael D., ja Carsrud, Alan L., 2000, Competing models of entrepreneurial intentions, *Journal of Business Venturing*, Vol. 15, s. 411-432
- Lehto, Anna-Maija ja Sutela, Hanna, Tehokas, tehokkaampi, uupunut: Työolotutkimusten tuloksia 1977-1997, Tilastokeskus, 1998
- Lehto, Anna-Maija ja Sutela, Hanna, Uhkia ja mahdollisuuksia: Työolotutkimusten tuloksia 1977-2003, Tilastokeskus, 2004
- Myllyniemi, Sami, 2004, Nuorisobarometri 2004, teoksessa: Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004 (toim. Terhi-Anna Wilska), pp. 10-56
- Nuorisobarometri 2003 [elektroninen aineisto]. Opetusministeriö. Nuorisoasiain neuvottelukunta (Nuora) [tekijä]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2004.
- Parker, Simon C., 2004, *The Economics of Self-Employment and Entrepreneurship*, Cambridge: Cambridge University Press
- Poutvaara, Panu ja Tuomala, Juha, 2003, What is left to residual claimants? The empirics of income reported by entrepreneurs and workers, Centre for Economic and Business Research, Discussion Paper 2003-14
- Ritsilä, Jari ja Tervo, Hannu, Effects of unemployment on new firm founding: Micro-level panel data evidence from Finland, *Small Business Economics*, Vol. 14, s. 31-40
- Rouvinen, Petri ja Väänänen, Lotta, 2004, Yrittäjä, elämäntieteiden maisteri, teoksessa: Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004 (toim. Terhi-Anna Wilska), pp. 58-70.
- Uusitalo, Roope, 2001, Homo entrepreneurus?, *Applied Economics*, Vol. 33, s. 1631-1638